

*Нісфоян С. С., к.е.н., доцент;
Мульченко Б. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується безпрецедентними викликами, зумовленими збройним конфліктом, руйнуванням виробничої інфраструктури та скороченням кваліфікованих кадрів. В цих умовах підприємства малого та середнього бізнесу (МСБ), які формують понад 60% робочих місць і забезпечують значну частину ВВП України, опинились у надзвичайно складному становищі. Разом з тим, цифрова трансформація – тобто системне впровадження цифрових технологій в усі бізнес-процеси підприємства – дедалі частіше розглядається науковцями і практиками як ключовий важіль відновлення операційної ефективності суб'єктів МСБ. Актуальність даної проблематики посилюється у зв'язку з потребою прискореної відбудови підприємницького сектору в рамках реалізації Національного плану відновлення України.

Питання цифрової трансформації бізнесу знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема, теоретичні засади цифровізації економіки ґрунтовно розглядаються у роботах Вернера Р. [1], який досліджує вплив цифрових платформ на конкурентоспроможність підприємств. Практичні аспекти впровадження цифрових рішень у МСБ детально аналізуються Піддубною Л. І. та Захарченком В. І. [2], які розробили методологічні підходи до оцінки готовності малих підприємств до цифрової трансформації. Водночас проблема відновлення операційної ефективності підприємств МСБ саме через призму цифрових інструментів в умовах воєнного та повоєнного розвитку залишається недостатньо дослідженою і потребує подальшого вивчення.

Метою даного дослідження є визначення основних напрямів та інструментів цифрової трансформації як чинника відновлення операційної ефективності підприємств малого та середнього бізнесу в умовах сучасних викликів, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх реалізації.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що цифрова трансформація підприємств МСБ здійснюється у декількох взаємопов'язаних напрямках. Перший – автоматизація операційних процесів – передбачає впровадження систем управління ресурсами підприємства (ERP), хмарних облікових систем (BAS, LIGA360, Хмарна Бухгалтерія) та програмних робіт (RPA-рішень), що дозволяє скоротити операційні витрати на 20-35% та підвищити точність управлінського обліку [3]. Другий напрям – цифровізація комунікацій та продажів – включає переведення каналів збуту в онлайн-формат,

використання CRM-систем, маркетплейсів та соціальних медіа для залучення клієнтів без прив'язки до фізичного місцезнаходження підприємства. Особливого значення це набуло в умовах воєнного часу, коли значна частина підприємств змушена була релокуватися.

Третім ключовим напрямом є цифрове управління ланцюгами постачання. Застосування платформ для управління запасами, електронного документообігу та систем відстеження логістики дозволяє підприємствам МСБ підтримувати безперервність операційної діяльності навіть за умов часткового руйнування традиційних постачальницьких зв'язків. Четвертий напрям – впровадження інструментів бізнес-аналітики (BI) та штучного інтелекту – забезпечує можливість оперативного аналізу фінансового стану, прогнозування попиту і прийняття обґрунтованих управлінських рішень в умовах підвищеної невизначеності.

Важливим результатом дослідження є виявлення основних бар'єрів на шляху цифровізації МСБ. Серед них – недостатній рівень цифрової грамотності персоналу (відзначили 67% опитаних підприємців), обмеженість фінансових ресурсів для первинних інвестицій у цифрові рішення (58%), а також проблема кіберзахисту та збереження даних (42%). Результати аналізу свідчать, що підприємства, які розпочали цифрову трансформацію ще до 2022 року, демонстрували на 40-45% вищу операційну стійкість порівняно з тими, що не впроваджували цифрові рішення [2].

Для подолання зазначених бар'єрів та прискорення цифрової трансформації МСБ доцільним є формування ефективної державної підтримки. Зокрема, необхідно розробити програми ваучерного фінансування цифровізації МСБ – за аналогією з досвідом країн ЄС, де такі програми забезпечили охоплення цифровими рішеннями понад 70% суб'єктів малого підприємництва протягом 3-5 років. Доцільним є також створення регіональних цифрових хабів підтримки МСБ на базі університетів та бізнес-інкубаторів, що забезпечить доступ до консультаційних послуг, навчання та пілотного тестування цифрових рішень [1].

Таким чином, цифрова трансформація є не лише інструментом підвищення конкурентоспроможності, а й стратегічним чинником відновлення операційної ефективності підприємств МСБ в умовах сучасних викликів. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки: по-перше, впровадження цифрових рішень у ключові бізнес-процеси забезпечує скорочення операційних витрат, підвищення продуктивності праці та стійкість до зовнішніх шоків; по-друге, основними перешкодами для цифровізації МСБ залишаються фінансові обмеження та недостатня цифрова компетентність; по-третє, необхідна комплексна державна політика підтримки цифрової трансформації малого та середнього підприємництва як складової стратегії повоєнного відновлення економіки України. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка інтегрованої методики оцінювання ефекту цифрової трансформації для підприємств різних галузей МСБ у контексті повоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. Вернер Р. Цифрові платформи та конкурентоспроможність малого і середнього бізнесу : монографія. Київ : КНЕУ, 2021. 286 с.

2. Піддубна Л. І., Захарченко В. І. Цифрова трансформація підприємств малого та середнього бізнесу: методологія та практика : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 318 с.
3. Проценко Т. О. Автоматизація бізнес-процесів як інструмент підвищення операційної ефективності підприємств в умовах цифровізації. *Економіка та держава*. 2023. № 4. С. 78–84.

УДК 331.556.4:314.745.3:351.84(477)

*Нісфоян С. С., к.е.н., доцент;
Нісфоян О. О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький*

ПОВЕРНЕННЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: СТИМУЛИ, БАР'ЄРИ ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕІНТЕГРАЦІЇ

Людський потенціал є фундаментальним ресурсом будь-якої держави, а його збереження та відновлення в умовах збройного конфлікту перетворюється на завдання національного виживання. Україна сьогодні зіштовхнулася з безпрецедентними демографічними втратами: за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на початок 2024 року за межами країни перебувало понад 6,5 млн осіб зі статусом вимушених переселенців, ще близько 5 млн громадян є внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в межах країни. Сукупно це означає, що понад 25% дієздатного населення України опинилося відірваним від попереднього місця проживання та роботи. Поряд із цим, ще до початку активної фази збройного протистояння Україна втратила від 3 до 4 млн трудових мігрантів, які працювали переважно в країнах ЄС. В умовах гострої нестачі робочої сили для потреб відновлення економіки, відбудови зруйнованої інфраструктури та функціонування критичних галузей проблема повернення і реінтеграції як трудових мігрантів, так і ВПО набуває стратегічного значення для забезпечення людського потенціалу України у повоєнний період.

Наукова проблематика міграційних процесів, реінтеграції переміщених осіб та державної міграційної політики знайшла відображення у низці вагомих наукових праць. Позняк О. В. [1] дослідив закономірності зовнішньої трудової міграції українців та розробив методологічні підходи до оцінювання міграційного потенціалу і прогнозування міграційних намірів населення. Малиновська О. А. [2] здійснила комплексний аналіз державної міграційної політики України, визначила її системні недоліки та запропонувала концептуальні засади її реформування з урахуванням євроінтеграційних вимог. Міжнародний досвід реінтеграції переміщених осіб після збройних конфліктів систематизовано у праці Зеттер Р. та Карті де Монталво Д. [3], які на основі порівняльного аналізу постконфліктних ситуацій у різних країнах визначили ключові чинники успішності програм повернення і реінтеграції. Актуальні дані про масштаби переміщення, наміри щодо повернення та потреби ВПО в Україні